Hätäkeskuslaki
- henkilöstöjärjestön asiantuntijalausunto

Hallintovaliokunta 1.12.2022

Patrick Tiainen, Hätäkeskusammattilaiset ry

Tausta

- 1.1 Tausta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus) (jatkossa tietosuoja-asetus) on annettu 27.4.2016. Tietosuoja-asetus on suoraan sovellettavaa oikeutta ja sellaisenaan velvoittavaa lainsäädäntöä jäsenvaltioissa.
- Tietosuoja-asetuksen 62 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on sovellettava asetuksen säännöksiä 6.5.2018 alkaen.

- Hätäkeskustoiminnasta annettu laki on tullut voimaan 1.1.2011 eli ennen EU:n tietosuojauudistuksen ja julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain voimaantuloa. Hätäkeskustoiminnasta annetussa laissa oleva tietosuojaa, rekisterinpitäjyyttä ja henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely on sallittua ja osin välttämätöntä tietosuoja-asetuksen täydentämiseksi.
- Hätäkeskustoiminnasta annetun lain sääntely on päivitettävä sekä tietosuoja-asetuksen että julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain mukaiseksi ja samalla poistettava päällekkäistä sääntelyä.

Tavoitteena lain ja tulkintojen selkeyttäminen

- ”*Hätäkeskustoiminnan viranomaisten tilannekuvaa ja johtamista kehitetään edistämällä viranomaisten yhteistä tilannetietoisuutta, yhteiskäyttöisiä tietojärjestelmiä sekä uudistamalla Hätäkeskuslaitoksen ohjausta*” (Hätäkeskustoiminnan strategiset linjaukset vuoteen 2025, Sisäministeriön julkaisu 2022:2)

Lakiesityksen kolme kipukohtaa

- Tilannekuva
- Koulutus ja perehdyttäminen Hätäkeskuslaitoksessa
- Analyysi-, suunnittelu- ja kehittämistoiminta

Tilannekuva

- *Hätäkeskuslaitoksen lausunnon mukaan päivystystehtävää suorittavan henkilöstön tehtävien (12 §) tehokkaan hoitamisen mahdollistamiseksi päivystystehtävää hoitavalla henkilöstöllä olisi tarpeen olla oikeus sellaisen hätäkeskustoiminnan tilannetietoisuuden seuraamiseen, joka voi vaikuttaa hätäkeskuspalveluihin, niin kauan kuin tehtävä on kesken. Päivystyshenkilöstön tehtäväksi tulisi Hätäkeskuslaitoksen mukaan lisätä hätäkeskuspalvelujen tilannekuvan ylläpitäminen, koska hätäkeskuspalvelujen tilannekuvan ylläpitäminen saattaa edellyttää yksittäisten tehtävätietojen tai henkilötietojen käsittelyä myös Hätäkeskuslaitoksessa..* (HE)

- *Toisaalta Poliisihallituksen mukaan Hätäkeskuslaitokselle ei tule mahdollistaa lupaa tarkastella yksittäisten poliisin toimialan tehtävien tarkastelua. Esitystä ei ole muutettu tältä osin, koska päivystyshenkilöstön tehtävät eivät edellytä oikeutta yksittäisten tehtävätietojen käsittelyyn ja tehtävän otsikkotason tieto on riittävä tilannekuvan ylläpitoon. Esitystä ei muutettu siitäkään syystä, että esitetty muutos loisi tiedonsaantioikeuden, jota voitaisiin käyttää tilannekuvan muodostamiseen ja seuraamiseen myös muualla kuin hätäilmoitusten käsittelyn yhteydessä.* (HE)
- *Hätäkeskuslaitoksen johtokeskus voi sisäisesti tiedottaa hätäkeskuksia, että esimerkiksi tietyn kaupungin torilla on tapahtunut joukkopuukotus ja siitä tulee runsaasti ilmoituksia, mutta johtokeskuksen ei ole välttämätöntä voida tarkastella tehtävälomakkeiden sisällön yksityiskohtia (*HE)

- *Hätäkeskuslaitos ei pysty verkottuneessa toimintaympäristössä, eikä yksittäisten tehtävienkään osalta, huolehtimaan tehtävistään, ellei sillä ole mahdollisuutta käsitellä käynnissä olevia tehtäviä. Se on näissä tehtävissä yhtä lailla osallisena ja samaan tehtävään liittyvät käsittelytoimet voivat olla samaan aikaan käynnissä useassa eri hätäkeskuksessa. Tämä muotoilu tarkoittaa, ettei Hätäkeskuslaitoksella olisi mahdollisuutta aidosti edes johtaa operatiivista toimintaansa ja jopa yksittäisissä hätäilmoituksissa jouduttaisiin rajaamaan tietojen käsittelyä niin, ettei päällekkäisten tehtävien tunnistamiseen olisi mahdollisuuksia.*

- *Tilannekuvan tarpeellisuudesta Hätäkeskuslaitoksen omien lakisääteisten tehtävien hoitamisessa on kirjattu perustelut selkeästi Hätäkeskuslaitoksen hankkeen aikana toimittamissa lausunnoissa. Hätäkeskuslaitoksella ei kuitenkaan lakiluonnoksen mukaan olisi enää jatkossa oikeutta sen omassa toiminnassa tarpeellisen tilannekuvan ylläpitämiseen vaaditussa laajuudessa.*

(Hätäkeskuslaitoksen lausunto 13.5.2022, hallinto-osasto, HAK-229878)

- Viime vuosien aikana useat tahot ovat peräänkuuluttaneet viranomaisilta vahvempaa tilannekuvaa. Turun puukotuksena tunnetun terroriteon ja Raaseporin tuhoisan junaonnettomuuden Onnettomuustutkintakeskuksen tutkintaselostuksista on luettavissa mm. seuraavat johtopäätökset ja suositukset:
- *Sisäministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö yhdenmukaistavat moniviranomaistilanteiden johtamis- ja viestintätavat sellaisiksi, että tarvittavat viranomaiset pääsevät ja otetaan aktiivisesti mukaan kaikissa äkillisissä suurissa tilanteissa. Keskeiset toimijat ovat hätäkeskus, poliisi, pelastustoimi, ensihoito ja sosiaalitoimi (ml. psykososiaalinen tuki).* (P2017-01)
-
- *Kaikille vakavasti loukkaantuneille ei aluksi saatu riittävää apua onnettomuuspaikalla. Ensihoito saapui paikalle 4–5 minuutin viiveellä, mikä johtui ajoreitistä. Hätäkeskus ei opastanut ajoneuvoja ajoreitin valinnassa. Hätäkeskuspäivystyksessä ei onnistuttu alussa muodostamaan oikeaa tilannekuvaa onnettomuudesta.* (R2017-03)

- Huomionarvoista on myös syksyllä 2021 päättynyt esitutkinta, jossa 58 hätäkeskuspäivystäjää syytettiin mm. virkavelvollisuuden rikkomisesta Porvoon poliisiampumiseen liittyvien tehtävätietojen tarkastelun vuoksi. Esitutkinnassa ilmeni, että *pitkittyneissä tilanteissa, joissa rikoksesta epäillyt ovat poliisin etsinnässä, myös muilla kuin varsinaista tehtävää hoitavilla Hätäkeskuslaitoksen työntekijöillä tulee olla riittävä tilannekuva vallitsevasta tilanteesta.*

  (https://yle.fi/a/3-12173646)

- Päivystystehtävää suorittavan henkilöstön tehokkaan hoitamisen mahdollistamiseksi päivystystehtävää hoitavalla henkilöstöllä tulee olla oikeus sellaisen hätäkeskustoiminnan tilannetietoisuuden seuraamiseen, joka voi vaikuttaa hätäkeskuspalveluihin, niin kauan kuin tehtävä on kesken. Hätäkeskuspalvelujen tilannekuvan ylläpitäminen saattaa edellyttää yksittäisten tehtävätietojen tai henkilötietojen käsittelyä myös Hätäkeskuslaitoksessa.

Koulutus ja perehdytys

- *Lakiluonnoksen mukaan hätäkeskustietojärjestelmän ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä hätäkeskuspalveluihin liittyvien tehtävien ja toimintatapojen kehittämiseen tai kouluttamiseen ei kuitenkaan olisi oikeutta saada salassapitosäännösten estämättä hätäkeskustietojärjestelmästä tarvittavia tietoja, vaan se edellyttäisi harkinnanvaraista tietojen luovuttamista. Hätäkeskuslaitoksen edellä mainittujen tehtävien hoitaminen sekä niiden tuloksellisuudesta ja tehokkuudesta vastaaminen ei ole mahdollista, jos Hätäkeskuslaitoksella ei ole pysyvää oikeutta saada tarvittavia tietoja tehtävän hoitamiseksi. Hätäkeskuslaitos ei myöskään voi tosiasiassa toteuttaa hätäkeskuslain mukaisia tehtäviään, jos ulkopuolisella taholla (toisen viranomaisen rekisterinpitäjällä) on mahdollisuus kieltäytyä tehtävien hoitamisessa tarpeellisten tietojen luovutuksesta oman harkintavaltansa nojalla. Tämä on selkeä muutos nykytilaan nähden, jossa Hätäkeskuslaitoksella on oikeus käsitellä kaikkea hätäkeskustietojärjestelmään kerättyä ja tallennettua tietoa sen lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi.*

(Hätäkeskuslaitoksen lausunto 13.5.2022, hallinto-osasto, HAK-229878)

- Hätäkeskusammattilaiset katsovat, että rekisterinpitäjien määrän kasvaessa on luotava kansalliset mekanismit ja ohjeet joilla varmistetaan se, että Hätäkeskuslaitoksella jatkossakin on oikeus käsitellä niitä tietoja jotka ovat tarpeellisia laissa määriteltyjen tehtävien menestyksekkäälle hoitamiselle.

Analyysi-, suunnittelu- ja kehittämistoiminta

- *Hätäkeskuslaitos on esittänyt, että Hätäkeskuslaitokselle säädettäisiin lakisääteisen tehtävänsä tehokkaan hoitamisen mahdollistamiseksi oikeus käsitellä hätäkeskusjärjestelmän tietoja laillisuus- ja laadunvalvonnassa, analyysi-, suunnitteluja kehittämistoiminnassa sekä koulutustoiminnassa.*
- *Lakiluonnoksen mukaan Hätäkeskuslaitoksen tiedonsaantioikeuksia oltaisiin rajoittamassa nykytilaan nähden merkittävästi. Tiedonsaantioikeudet eivät kattaisi edes Hätäkeskuslaitoksen lakisääteisten tehtävien hoitamisessa tarpeellisia tietoja, vaan ne rajattaisiin koskemaan ainoastaan työnantajan direktio-oikeuteen kuuluvia tehtäviä (työnjohto) ja laillisuusvalvontaa.*

(Hätäkeskuslaitoksen lausunto 13.5.2022, hallinto-osasto, HAK-229878)

- *Hätäkeskustoiminnan kehittämiseen, hätäkeskustietojärjestelmän sisällölliseen kehittämiseen, koulutukseen, laadunvalvontaan ja havainnointeihin sekä erilaiseen viranomaisyhteistyöhön liittyvä tietojen käsittely edellyttäisi jatkossa todennäköisesti yksilöityjä ja tapauskohtaisia tietopyyntöjä, mikä tarkoittaisi tämän työn osalta merkittävää alasajoa ja heikennystä nykytilaan. Se tarkoittaisi myös merkittävää tietojen luovutuksiin liittyvää työkuormaa eri rekisterinpitäjillä täyttääkseen Hätäkeskuslaitoksen tietotarpeet.*

(Hätäkeskuslaitoksen lausunto 13.5.2022, hallinto-osasto, HAK-229878)

- *Hätäkeskuslaitoksen eri asiantuntijatehtävissä toimivien virkamiesten toimenkuvaan tulisi radikaaleja muutoksia. Käyttöoikeuksia hätäkeskustietojärjestelmään jouduttaisiin karsimaan erilaisessa kehittämis- ja viranomaisyhteistyötehtävissä toimivilta, koska näissä tehtävissä ei pysyvää tiedonsaantioikeutta rekistereistä ole. Se johtaisi mittaviin ongelmiin viranomaisten välisessä päivittäisessä yhteistyössä, eikä esimerkiksi palautteita kentältä voitaisi käsitellä ilman tietopyyntöjä ao. viranomaisten rekisterinpidosta vastaaville tahoille.*

- Hätäkeskusammattilaiset katsovat että lakiluonnosta tulisi muuttaa tiedonsaantioikeuksia koskien siten, että Hätäkeskuslaitoksella on oikeus käsitellä hätäkeskustietojärjestelmän tietoja salassapitosäännösten estämättä myös analyysi-, suunnittelu- ja kehittämistoiminnassa, kun se on tarpeellista.

Kysymyksiä pohdittavaksi

- Missä EU-maassa tai muussa valtiossa maailmassa tietosuojaan vedoten on estetty hätäkeskuspäivystäjiltä käynnissä olevien hätätilanteiden seuranta, kun nämä ovat työvuorossa?

- Missä EU-maassa on tulkittu tietosuoja-asetusta siten, ettei hätäkeskustoiminnasta vastaava viranomainen saisi käsitellä hätäilmoituksiin liittyviä tietoja toiminnan kehittämiseen tai koulutukseen liittyen ilman tietopyyntöjä?

- Miten henkilötietojen käsittelyä hätäkeskustietojärjestelmässä on säädelty viranomaisten johto- ja tilannekeskuksissa? Se, mikä mahdollistetaan kentän toimijoille, tulee mahdollistaa myös viranomaisketjun ensimmäiselle lenkille.